

PRZECIWNİK (292) *sb m*

e jasne.

sg N przeciwnik (40). ◇ *G* przeciwnika (14). ◇ *D* przeciwnikowi (6). ◇ *A* przeciwnika (13). ◇ *I* przeciwnikiem (21); -em (2) *BiałKat, KochPs*, -ęm (1) *MurzNT*, -(e)m (18). ◇ *V* przeciwniku (2). ◇ *pl N* przeciwnicy (72). ◇ *G* przeciwników (27); -ów (1), -(o)w (26). ◇ *D* przeciwnikom (27), przeciwnikum (1) *MurzHist*; -óm (4), -om (1), -(o)m (22); -óm *BiałKat, KochPs, GórnTroas*; -óm : -om *SarnStat* (1:1). ◇ *A* przeciwniki (51). ◇ *I* przeciwniki (13), przeciwnikami (3) *MurzNT, CzechEp, CiekPotr*. ◇ *L* przeciwnikâch (1) *GrzegRóżn*, przeciwnikoch (1) *SienLek*.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII w.

1. *Ten, kto występuje przeciw komuś lub czemuś, zwalcza kogoś lub coś, prześladowca, nieprzyjaciel; adversarius Mymer¹, Vulg, Mącz, Modrz, Calep, JanStat, Cn; aemulus PolAnt, Calep, Cn; inimicus Vulg, PolAnt; hostis PolAnt; rebellator Mącz; adversator, obstrigillator, obtrectator, refragator Cn [w tym czyj (144): pron poss (83), G sb i pron (29), ai poss (32)] (269)* : By cię przeciwnik nie wzgardził Pátrz by mu fie ołtro łtáwił *BierEz* F4v; O boże wlfiechmogący/ a zali fy na twęgo iedinego niemożefs obronitz/ a zabitz przeciwnika iego [tj. króla Heroda] *OpecŻyw* 28, 191v; Adversarius. Wyderfacher. Przeciwnik. *Mymer¹* 11v; *BielŻyw* 71, 73; Dokądże miły panie powftaie naprześciwko nam nieprzyjaciel otho przeciwnik vftawicznie bluzni imię twoie aż do końca. *WróbŻołt* 73/10 [przekład tego samego tekstu *JanNKarGórn*], 58/7; *RejPs* 173v; *MurzNT* 16 marg; *LubPs* B5; Iáko Fáraona przeciwniká [Pan] w morzu tzerwonym zátopił *KrowObr* 63, 172; Chwaląc będę Pána wzywâł: á będę wybâwion od przeciwnikow moich. *Leop Ps* 17/4; A w tymże też mieście była wdowâ niekthora/ co do niego [do sędziogo] przyłzła/ mowiąc/ Vczyń mię wolnâ od przeciwniká mego. *BibRadz Luc* 18/3, *Ps* 7 arg, 35 arg, 88/43; Lestko przyciâgnâwłszy do Sędomierzâ pobrâł zâlię zamki pod Konradem/ przeciwniki fwe fkarâł. *BielKron* 365, 225v, 317; Rebellator, et rebellatrix, Przeciwnik. Niepołufzny. *Mącz* 24b; Facilis adversarius, Nie ciężki przeciwnik *Mącz* 114a, 3d; *SienLek* T[tt]4; Zgadżay fie s przeciwnikiem twoim prętko/ pokis z nim ieft w drodze: áby cie kiedy on tho [przeciwnik thwoy nie oskârzył Sędzyemu/ [...] á pothym ábyś nie był wâdzon do więzienia [Vulg Matth 5/25] *RejPos* 178v [przekład tego samego tekstu *MurzNT, RejPos* 177v, *WujNT Matth* 5/26[25] [2 r.], *Luc* 12/58], 133v, 177v, [278]; Tâkże też precz odrzucamy przeciwniki Rzeczypołp. odporne y niezbożne wżeteczники y łotroftwâ. *WujJudConf* 215; *BudBib* 1.Reg 2/32; tedy to pewna że im [Jezus apostołom] obrony y bičia fwych przeciwnikow nie odeymował áni zâkázował. *CzechRozm* 234, 233v; Niegodzi fię tobie chorowâć przeto że choruie przeciwnik twoy: áni łzâleć/ iż on łzâleie. *ModrzBaz* 68, 68; Vpad mój/ wielka rofkofz przeciwnikom moim *KochPs* 18, 65, 133; *StryjKron* 762; Tedy Papieżowie/ iáko ie⁸⁰ [Chrystusa] przeciwnicy/ opâk wżytko czyniâ *CzechEp* 336, 426; *ArtKanc* Q10; wynâleźli práwo ludzie/ y popifáli ie/ tâk iż vkrzywdzonemu nie potrzebâ tego/ żeby ná przeciwniká fwego woylká zbierał/ [...] ále práwo y vrząd ma iego vfpakâiâć. *GórnRozm* E2; *KmitaPsal* A4v; AEmulus – Zazdrofzliwij, przeciwnik. *Calep* 33b, 29a; *GrabowSet* C3v; Słowo zdrowe/ nienâgânione zâchowyway: áby fię przeciwnik zâwftydził/ nie máiac nic coby o nas miał mowić złego. *WujNT Tit* 2/8, *Matth* 5/26[25] [2 r.], *Luc* 12/58, 13/17, 18/3, *Philipp* 1/28, 1.Tim

5/14; *JanNKarGórn* H; *SiebRozmyśl* H3v; *SkarKaz* 382b; *RAcz* *lie nádemną zmiłowác moy Pánie/ Bo mię przeciwnik depce SzarzRyt* A4v.

przeciwnik przeciw komu (1): *ArtKanc* S8 *cf W* *przen*.

przeciwnik w czym (1): *Drudzy ná fwoie przeciwniki w domowych waśniách pofélftwem onym [tj. posłowaniem do sejmu R.P.] pomocy łzukáią. SkarKazSej* 694a.

W połączeniu szeregowym (1): *Nyebyełki on [Kościół]/ gđzye duchowye ták Anyełcy/ yáko ludzcy teraz bez ćyał/ [...] vmocnyeni y vpewnyeni łáłką bożą/ á nyedofátku y przeciwniká wśfelákyego/ iteż nyepřeřpyeczeńřtwá proźni/ pewney y wyeczney rádołci vżywáją/ triumphantem/ [...] zowyemy. KromRozm III* B3.

W charakterystycznych połączeniach: przeciwnik nieciężki; przeciwnik Rzeczypospolitej; przeciwnik bluźni, depce; przeciwnika bicie, złość; przeciwnika zabić; od przeciwnikow obroniony, wolny, wybawion; przeciwnikowi się odejmować, nie dać się ustraszać; przeciwniki do gruntu zepsować, o lekkość przypawić, pod nogi podłożyć (posłać) (2), potępić, potracić, precz odrzucać, skarać, zepsować; za przeciwniki modlić się.

Zwroty: »być przeciwnikiem« [w tym: komu (4)] [szyk zmienny] (5): Tego więcej prześladowają w kim niejaką cnotę czują I widząc to też ich krewni Są im przeciwnicy pewni. BierRozm 12; BiałKat 88v; CzechEp 17; ReszPrz 48; CiekPotr 79.

»sprzeciwiać się przeciwnikom« (1): [Chrystus] pośluzny był Bogu/ aż do śmierci krzyżowej/ nic fię nie řprzeciwiájąc przeciwnikom ále iáko owcá łkromnie wřzytko ćierpiąc CzechEp 317.

»zwyciężyć, (rozgromić i) porazić przeciwniki« (3:2): [Pudikus, tj. Bolesław Wstydlivy uderzył na biskupa-zdrajcę] we wli mniłzey rzeczoney Boiehehin/ tám rozgromił y poráził wřzytki przeciwniki fwoie/ ktorym imienia pobrał y z źemie wywołał BielKron 363v; RejPos A5, 16; [řw. Szczepan] zwyciężywřzy przeciwniki łwe prawdą [...] nie zániechał wzywác Páná y odkupiciela łwego CzechRozm 198v; ArtKanc L9.

Wyrażenia: »okrutny przeciwnik« (1): RejPos 16 cf W *przen*.

»przeciwnik ostry« (1): trzeciich [bluźnierców] przypodoba onym przeciwnikom Moyzeřzowym ostrym y zuchwałym PowodPr 38.

»wielki przeciwnik« (1): ták iż káždy człowiek ma mu [szatanowi] być wielkim przeciwnikiem. ReszPrz 48.

»przeciwnik zuchwały« (1): PowodPr 38 cf »przeciwnik ostry«.

Szeregi: »adwersarz a przeciwnik« (1): Zgádzay řie z Adwerřárzem á przeciwnikiem fwoim přetko [Esto consentiens adversario tuo cito] pokiř řnim ielźcze w drodze Leop Matth 5/25.

»nieprzyjaciel, (i, a) przeciwnik« [szyk 4:3] (7): Thy Boże bądź [...] tharczą obrony moiey/ iżeby byli rozprořzeni y pořromoczeni wřzythczy nieprzyjaciele y przeciwnicy mogli TarDuch D6v; Abowiem Aman řyn Amadathy/ z rodu Agag/ nieprzyjaciel y przeciwnik řydowřki/ myřlił przeciwo im złe rzeczy/ áby ie był pozábijał/ y wygładził Leop Esth 9/24; RejPos A5; [ksiądz Powodowski zmyřła] řem ia/ y z brácią moią/ ielř Heretykiem/ ielřtem też złym człekiem/ ielřtem przeciwnikiem y nieprzyjacielem I.M. [króla] CzechEp 17; Zlecám ćię łámey Bořey opátrźnořci. [...] Y tenzeć niechay pod nogi pořćiele/ Twe przeciwniki twe nieprzyjaciele. GrochKal 7; Nie máłř tám [w niebieskich

pałacach] nieprzyjaciela y przeciwniká: nie maż mściciela y pokuśnika *LatHar* 597; [*obowiązujemy się króla*] nigdy nieopuścić: ále iemu y potomkóm iego Królom/ y królestwu Polfkiému przeciwko wżyftkim nieprzyjaciołom y przeciwnikom iego [*contra omnes hostes, et adversarios suos JanStat* 873] y królestwá Polfkiého [*podpomagać*] *SarnStat* 1095.

»przeciwnik a okrutnik« (1): *RejPos* 69v *cf W przen.*

»i przeciwnik i szkodzca« (1): że takowi Ludzie [...] wżyftkim innym Y przeciwnikámi fą, y zobopolnego Dobrá, y befpiecznego szkódcámi iáwnymi. *CiekPotr* 79.

W przen (23) : Pyotr fzwýthy [...] tak uola braczya trzeřzwy bądzczye bo przeczywnyk uafz dyabel okrąza fzukayacz kogo by pozarl [*Vulg 1.Petr 5/8 PatKaz III* 146v [*przekład tego samego tekstu KrowObr* 62v, *Leop, WerGośc, WujNT*]; *RejKup* o5v; *KrowObr* 62v, 84, 93; *Leop 1.Petr 5/8*; á potráciłz wżyftki przeciwniki duřze moiey/ boćiem ia ieft fługá twoy. *BibRadz Ps* 142/12; tá [*praktyka*] nam Rzeczpořpolitą obraca w fwą priuatę/ [...] zá Tefak fye imuie/ ná przeciwniká z buntem fwoim iedzie *OrzQuin Cv*; ktore [*nasze zasługi*] ácz fą niektore v Páná wdzięczne/ áleby nam były nic nie pomogły/ by nas była tá fwięta fwiátłość nie obiáfniá [...] przeiednawřzy nam on frogi gniew iego/ á zwyciężywřzy thy okrutne przeciwniki nářze [*tj. śmierć, grzech i czarta*]. *RejPos* 16; [*Zbawiciel nasz nauczył nas*] iákobychmy fie s czártem s przeciwnikiem á okrutnikiem nářzym/ potykáć/ á iego pokuřam bronieć/ mieli *RejPos* 69v; vcieką wżyřcy zli ftróřowie á przeciwnicy twoi od ciebie/ ktorzy cie ftrzegá áby cie odwiedli od wiáry twoiey y od Páná twoego *RejPos* 110, 142v; bądźmy zwyciężcámi ná przeciwko przeciwnikóm nářzym: fzáthánowi/ áni grzechu niewolnicy nie bądźmy *BiałKat* 243v; *CzechRozm* 255; *NiemObr* 163; *WerGośc kt*; Iák przeciwnik fwą chytróřcią/ zwiodł człowieká pierwřzego/ Thák Pan KRYřtus fwą mądrořcią/ przywiodł do Oycá fwego *ArtKanc* D19; Czýmże iuř tedy fobie nędzni pomoc mamy/ gdyř takie przeciwniki [*tj. czarta, ciało i świat*] przeciw fobie znamy? *ArtKanc* S8, L9; Ach nie puřczay/ w řmrodliwą Szczeńkę/ duřze vbogiey/ Przeciwnikowi *GrabowSet* G3, E2; *LatHar* 641; *WujNT 1.Petr 5/8*.

Przen (3) : IA Cnotá [...] z kimem ná przek/ tám moiá broń zmierza. Zásiádlám Kroleřtwem fwym miedzy przeciwniki *RybGęřli* C2v.

a) O żywiołach (2) : wodá zá według włafnořci fwéy/ wilgoř fwą rzedzi/ iř gdy iey niebronią ci trzey námienneni przeciwnicy [*tj. ogień, powietrze, ziemia*]/ ták wilgoř fwą zřzedzi/ że [...] wybija pod fkorę *SienLek* Vuuv, Vuuv.

a. O stosunku do Boga lub bogów: ten, kto łamie boskie przykazania; grzesznik (30) :

α. O ludziach; inimicus *Vulg* (25) : *RejPs* 137v, Ff4; *KrowObr* 1v, 206v; Od przeciwnikow práwice twoiey: Rácř mie řtrzedz iáko zřzenice w oku. *Leop Ps* 16/8; Dla thegořz mowi Pan Bog zařthępow mocny Ifráelřki: Ach poćieřę fie nád nieprzyjacioły fwemi/ á pomłřczę fie nád przeciwniki memi. *Leop Is* 1/24, *Nah* 1/2, *Hebr* 10/27; *RejAp* 161v; Izař ia nieprzijaćiół twych nie nawidzę? Izař fye przeciwnikiem twoim niebrzydę? *KochPs* 204, 29; *CzechEp* 31, 46, 368; Bo twoie ieft kroleřtwo/ ná niebie, y ná źiemie/ moc, chwałá, y zwycięřtwo/ nád przeciwniki wřzemi *ArtKanc* M15, M18v; [*Pyrrus do Agamemnona*]: A iuř ták przeciwniku/ coř zá řczęřciém hárdy? [...] Iuř cie/ krółów tyrannie/ nowa miłość pali [*do Polikseny*] [...]? *GórnTroas* 25; Bo ieřlibyřmy vmyřlnie grzeřzyli po wřięćiu znáiomóřci prawdy/ iuř nam dáley nie zořtawa ofiárá zá grzech: lecz řtráfřliwe iákies oczekawanie

łądu y zápalenie ogniá ktory požrzec ma przeciwniki. *WujNT Hebr 10/27 [przekład lub omówienie tego samego tekstu Leop, CzechEp (3)].*

W przeciwstawieniu: »miłośnik ... przeciwnik« (1): Tákże y inych przykładow á ktoby fie nápifał/ co Pan Bog broił z miłośniki fwemi/ á iáko też był záwždy frogi ná przeciwniki swoie. *RejZwierc 205v.*

Wyrażenie: »przeciwnik boży, Pański, Pana« [szyk 4:1] (3:1:1): *MurzHist V v; A iefli się tego [!] pana przeciwnikami s ftaniemy/ tedyć téż i Antichriftami/ boc to Antichrift znaczy. MurzNT 61; Abowiem iako ieft ray ofobliwy od Páná Bogá dány/ poznać Páná Iezu Kryftá vkrzyżowanego/ ták téż ieft dar niemnieyfy/ poznać onego złośliwego lyná zátráconego/ przeciwniká Bożego Antykryfta [tj. papieża] KrowObr 50v, 242v; Nie ieftem Antitheus/ to ieft przeciwnik Boży/ ále wyznawam iego wjétfzość: y nie zbraniem się oddáwác mu chwały. CzechEp 249.*

Szeregi: »bezbożnik, przeciwnik« (1): Iakoś więc karał one besbożniki/ w ludu Zydowfkym zdrádne przeciwniki/ ktorzy s potomftwem wygládzeni byli/ by wjécey nie żyli. *MycPrz I [A3].*

»przeciwnik i nieprzyjaciel boży« (1): [*Błogosławione oczy, które widzą papieża rzymskiego jako* Syná Dijabelfkiego/ Lwá drapieżnego/ Złodzieiá y łotrá chytrego/ przeciwniká y nieprzyjacielá Bożego *KrowObr 242v.*

β. *O szatanie i antychryście (4) :* A zwłászczá/ iż on [Jezus]/ BOgá y Oycá swoiego długo ćierpliwego nálládując/ [...] ćierpi Antychriftowi przeciwnikowi swoiemu/ że go záraz y z iego wżyfłtkimi pomocnikami nie wygládzi. *CzechRozm 183v.*

przeciwnik czego (1): Pátrz yáka to chytrość á wsiłowánye czártá przeciwniká Bożego/ y zbáwyenya ludzkyego. *KromRozm I M4.*

Wyrażenie: »przeciwnik boży, Pana Chrystusow« (2:1): *KromRozm I M4; Tu ftaw sobie przed oczy zewnętrzne y wnętrzne. [...] Czarty niewyftłowionym obyczáiem frogie/ [...]. Prcećwiniki [!] Boże dawne. LatHar 670; Antychrift on przednieyfy á głowny/ przeciwnik Páná Chrifułow [...] będzie iedná pewna ofobá/ ktora przyidzie tudziez przed dniem łądnym WujNT 820.*

γ. *O pogańskich bogach (1) :* A ták bárzo nędzne bogi chwaliłz przeciwniki y cudzołożniki [*et adversos et adulteros*] *HistAl 18.*

b. *Ten, kto zaprzecza czemuś, nie zgadza się na coś, przeciwstawia się czemuś, utrudnia coś (123) :* ktore przeciwniki [*zbawienia i naprawienia naszego*] nam pan Bog dla ćwiczenya á lepffego náffego zoftáwił *KromRozm III B3.*

przeciwnik czego (7): *MurzNT 51; KromRozm III B3; Tę náukę [tj. astrologię] ktora vczy o fktkách biegow Niebiefkich/ dwoiákim iá fpofohem przeciwnicy iey gániá. LeovPrzep a2v; CzechRozm 200; A proznuiące/ á żadney rzeczy vcźciwey nie pilnuiące/ przeciwniki cnoty [*virtuti infestos*]/ żeby ábo lám karáli/ ábo Krolowi/ ábo infzym Vrzędnikom ná to wyfádzonym oznaymiáli *ModrzBaz 32v; NiemObr 4; SkarKaz 550a.**

przeciwnik czemu (2): A gdy go [*Koriolanusa*] chcieli poimác á zrzucić s skály/ fład thákie miotano przeciwniki práwu/ rzućili fie Pátrycij/ nie dáli go brác. *BielKron 109; Rácż dáć wolność prawdzie wżędy po wżem świećie/ Náwroć okrutniki, Prawdzie przeciwniki ArtKanc K14.*

W charakterystycznych połączeniach: przeciwnik cnoty, naprawienia [czyjego], prawdy (3), wzywania Chrystusowego, zbawienia; przeciwnik prawdzie, prawu.

α. W dziedzinie poglądów religijnych (określenie używane przez obie strony sporu religijnego między Kościołem rzymskim i Kościołami reformowanymi); *contradictor Cn* (113) : *KromRozm I F4*; [twa żona i dziatki] przez pomocy vpadną i łtwyi śmierci [na którą zostaniesz skazany jako heretyk] nic nieprzyjdzie iedno łmiéch przeciwnikum twoim *MurzHist Nv*; *KromRozm III N5v*; *KrowObr 237v*; *OrzList h3*; *BibRadz II 100d marg*; [Luter] piśał lifty do Papyeżá leoná dofyć powolne z vkładnoćią profźąc/ áby iego przeciwnikom wiary niedawał á rofkazał im milczenie *BielKron 194v, 194v, 195v, 196v, 203v*; *GrzegRóżn C4v*; Powiedáią przeciwnicy/ że náuká dawna ktorey lie my dzierzymy zgadza lie s Turecká wiárą *SarnUzn D4, B7, C8v, Ev [2 r.], E2v, F2v (10)*; *RejPos 250, 283v*; *WujJudConf 243v*; [Chrystus obiecał uczniom swym] że y wftá y ducha takiego wźiąć mieli od Bogá/ ktoremu lie żadni przeciwnicy łprzeciwić nie mieli [Vulg *Luc 21/15*] *CzechRozm 232 [przekład tego samego tekstu KromRozm I, KrowObr, WujNT]*, 12, 81v; Iáko y *Iustinus*: nie do bićiać/ mordow/ prześládowánia przeciwnikow/ wiernych nápomina/ ále ku záchowánium pokoium. *CzechEp 44, 48, 218, 303 [2 r.], 321*; Iż niewiem z iáką śmiáłością/ przeciwnicy wftá fwe/ rozdźiewić mogą/ przeciwko ták iálnemu wyrokowi ducha Boże⁸⁰ *NiemObr 74, 22, 26, 34, 38, 39 (38)*; Ale iefli przeciwnicy wŷzytkim Doktorom Chrześcijánłkim wiary nie dawáią: niech nákoniec łámym Zydow wierzą. *WujNT 68, 81, 248, Luc 21/15, s. 397, 471, 472, 1.Cor 16/9*.

przeciwnik czego (11): A gdy o tych rzeczach w piłmye fwyęty m nic nyemálfz/ czemuż ye [...] przodkowye nálfy záwłfe przyjmowáli [...]? á ludźye łporne przeciw temu/ [...] zá kácerze y przeciwniki Kryłtułowey náuki myeli? *KromRozm II f4*; wŷzyfcy przeciwnicy łáwice tey Rzymłkiey [tj. *papiestwa*]/ o tę fkałę łby łobie potłuká *OrzList h2v*; Zydowie niewierni y przeciwnicy Ieruzálem to iefł kościołá mego potępieni będą. *BibRadz I 478d marg, Is 60 arg; StryjWjaz C2v; ArtKanc H2*; RAcz Pánie miłóściwie przyiáć próśby Kościołá twego/ áby fię przeciwnikom iego wŷzytkim/ y rozśiewáczóm błędow/ ktore ná świećie płużá/ przemyłły pomyłły *LatHar 620*; Duchowna moc Apołtołow y Biskupow/ nie zaleźyć w łámym kazánium y przepowiedánium Ewángeliey: ále y w łádzieniu/ [...] niepołfułnych/ á zwłáfczázá vpornych haeretykow y przeciwnikow kościołá Bożego. *WujNT 642. Cf* »bronić przeciwko przeciwnikom«.

W połączeniu szeregowym (1): (*marg*) Kościoł powfzechny niezwyćiężony. (–) żadne chytróści y zdrády domowych przeciwnikow/ haeretykow/ odłzczepieńcow y innych złych Chrześcijánow/ przeciw iemu nigdy nie przemogły. *WujNT 417*.

W przeciwstawieniu: »wierny ... przeciwnik« (1): Weźmi miecz fwięty Boży/ broń nim wiernych iego/ A zbiy nim przeciwniki Kościołá fwiętego *StryjWjaz C2v*.

W charakterystycznych połączeniach: *przeciwnik Kościoła* (3), *łáwice rzymskiej, nauki, zakonu* [tj. *prawa*]; *przeciwnik domowy, istotny, náwiętszy* (2), *papieski* [tj. *papieża*]; *przeciwnikow bluźnierskie niedowiarstwo, chytróść, zdrada; przeciwnikow bicie, mordy, prześládowanie; zbijać wykręty przeciwnikow; danie odporu przeciwnikom, śmiech; przeciwniki podburzyć, zbić; przeciwnikiem stać się; z przeciwniki spierać się*.

Zwroty: »bronić przeciwko przeciwnikom, od przeciwnikow« [w tym: *czego* (3)] [szyk zmienny] (3:1): Pytał Papięz tymi łłowy náłżego Krolá/ [...] chcefz go [Kościołá] przeciwko przeciwnikom iego bronić *OrzRozm F4, G, M2*; Bo tymi łłowy [Vulg *Matth 9/15, Mar 2/19*] nie co infżego pokázował

Chriřtus Pan/ iedno folgę ťwoię przeciw nowym á ielzće mocą zwierzchu nie przyoblecżonym wczniom ťwym: broniąc ich tym podobieńřtwem od przeciwnikow ich *CzechEp* 169.

»przeciwnika zwyciężyć« (1): Tuby fie przyłtało *X(iędzu) K(anonikowi)* obráchowác/ [...] iefli ie^{mv}/ to oręże duchowne należy/ ktorymby walczyć wmiál/ y przeciwniki ťwoie zwyciężyć mogli. *NiemObr* 19.

Wyrażenie: »przeciwnik (Pana) Chrystusow(y), Syna Bożego« [*wszystkie użycia w polemikach religijnych okresu reformacji w odniesieniu do członków zwalczanego Kościoła (w pismach reformacji zazwyczaj w odniesieniu do papieża)*] [*szyk 15:4*] (18:1): Stądże yełt/ iż Cypryan ťwyęty fluffnye odłłczepyeńće/ [...] Ancykryłty zowye/ to yełt przeciwniki Kryřtułowemi *KromRozm I* O4v, O4v; Gdzie my prawych ťloczyńców: nietilko ludźi nieumieiętnych ale téłz iftotnych pana Chriřtułowych przeciwników/ mało na tęp mamy/ że ťię niełtrzeżemy/ ale téłz więcyi ięp wierzymy niłz ťamęmu panu Chriřtułowi *MurzNT* 81; *KromRozm III* F2v; *KrowObr* 13; *WujJudConf* 180v; Dołyc nam ná tym/ iżełmy go [*papieża*] przeciwnikiem Chriřtułowym y Bożym być poználi/ y ie^{go} błędy odrzucili. *CzechRozm* 72v; [*ksiądz Powodowski dowodzi:*] Káđdy Antykryłt iefł przeciwnik Chriřtułow: Papieź nie iefł żadnym przeciwnikiem Chriřtułowym/ A ták żaden Papieź nie iefł Antychriřtem *CzechEp* 327, 45, 324, 326, 327 [3 r.], 328 (12).

Szereg: »nieprzyjaciel i (a) przeciwnik« [*szyk 3:1*] (4): *KrowObr* 13; *WujJudConf* 180v; W czym ťię iuż téł [*ksiądz Powodowski*] niewątpliwie okázuie być z Papieżem ťwym Antychriřtem: To iefł/ nieprzyjacielem y przećwinikiem [!] Chriřtułowym *CzechEp* 324, 327.

c. Strona przeciwna podczas rozprawy sądowej (8) : A wiele ludźi ma to w obyczáiu/ iż gdy ie kto pozowie/ tedy y oni wiele pozwow dawáią ná przeciwniká/ tylko dla tego/ áby mnołřtwem praw ťwoich zátłumili go/ á od práwá odłřalzyli. *ModrzBaz* 86v; á ťroná vkrzywdzona muřiałá/ ábo ťwá rzecz porzucić/ ábo z przeciwnikiem vgodę bárzo niełłufzną czynić: bo oná ťpráwá ciągnać ťię muřiałá *ModrzBaz* 141v, 90v, 92, 140v; *SarnStat* 798.

Przen (1) : O Sądzie Páńłkim. Tu łobie przełož. I. Sędzięgo. [...] II. Przeciwniki. [...] Włzelkie ťtworzenie/ niebiełkie/ ziemłkie/ piekielne/ krzywdy ťię Bołkiey nád tobá pomřćić prágnące. *LatHar* 669.

α. Na sądzie bożym (1) : A co więcey/ táki łąd [*boży, po śmierci grzesznika*] iefł bez ťtrony ktora krzywdę ma/ á winná pátrzyć ná karánie ťwego przeciwniká *SkarKaz* 3b.

d. W tłumaczeniach wyrazów obcych (5) :

α. Satan (z języka hebrajskiego) (4) : *Leop 2.Reg* 19/22; Satan dictio Hebraica quae adversarium sive impeditorem omnis boni significat, Przeciwnik/ przełzkadzcá/ łzátan. *Satanas* idem. *Mącz* 369b; Szátan po Zydowsku, przeciwnik po Polsku. *WujNT* 154 marg, 69.

β. Antemos (z języka greckiego) (1) : Irenaeus kładzie imię Graeckie τειτάν co znaczy Słóńce/ y mowi że podobniey iefł mniμάć/ iż Antychriřt to imię będzie miał/ ániżli λατεινοσ: ácz y tego zápewne nie twirdzi. [...] Drudzy `α`ντεμοσ, to iefł Przeciwnik. *WujNT* 870.

2. Ktoś obcy występujący zbrojnie przeciw społeczności, wróg; *adversarius* Vulg, *PolAnt*; *oppugnator* *Mącz*; *hostis, inimicus* *PolAnt* [*w tym czyj*] (8): *pron poss* (4), *G pron* (4) (19) : a yz thes Tatarowye bendacz náłchimy przećwiwnyky tich ziem kv oczakowv zawłdi vziwaly *LibLeg* 10/70v [*idem*]

11/26v; *Leop Sap* 11/9, 18/8; W krotkim czálie pohołodowałbych był nieprzyjaciele ich/ á przeciw przeciwnikom ich obrociłbych był rękę moię. *BibRadz Ps* 80/15; *Mqcz* 330c; *BudBib* 3.Reg 11/14; *KmitaPsal* A2; [*Achilles*] Dobrze íwé zámiełzkánié Grécijéy nágradził/ Gdy przeciwnikom onéy tak gwałtownie ízkodził. *GórnTroas* 19; *KlonKr* F2.

Zwroty: »przeciwniki bić, gromić, porażać« (1:1:1): Náwroc íię do nas/ Oycze dobrotliwy/ A wśmierz gniew íwoy/ [...] Niechby pogány/ á nie twoy lud káził. Wízák to nie pierwśzy co byli zwątpili/ Iednák z íwą íławą przeciwniki bili *GrabowSet* E3v, E4; (*nagł*) Boleśław III. Krzywousty. (-) [...] Ośm á czterdzieścikróć te przeciwniki, Mężnie porażał, myląc im ich ízyki. *KlonKr* C4.

»być przeciwnikiem [komu]« (1): A przetofz krol posłał Nikanorá/ íednego z przednieyśzych hetmánow íwoich ktory był przeciwnikiem y nieprzyjacielem Izráelitom [*et odio habentem, et inimicum Israel*]/ rofkazawśzy mu aby on lud wymordował. *BudBib* 1.Mach 7/26.

»okrocić (a. skrocić) przeciwniki« (2): *BielKron* 418v; A by byli íłów moich íłucháli/ Y náuki prześtrzegáli/ W rychle bych był ich wśzytki okrócił Przeciwniki/ y obrócił Rękę íwoię ná íprofné pogány *KochPs* 123.

Wyrażenia: »srogi przeciwnik« (1): á áćeś nam dał tu ku doceśnemu [!] mieśzkániu ziemię [...]/ á wślákoż przed íie nieieft beśpieczne mieśzkánié náśfe od írogich przeciwnikow náśfych. *RejPs* 109v.

»nad przeciwniki zwycięstwo« (1): (*nagł*) Íágielo Krol Polfki Kfiążé Litewfkie. (-) [...] Przyłączył ku Koronie ten Litewfkie Kfięftwo/ Częfto nád przeciwniki teź miewał zwycięstwo. *PaprPan* Eev.

Szereg: »przeciwnik i nieprzyjaciel« = *hostis et inimicus PolAnt* (2): Y podniefię [!] Iehowá przeciwniki Recinowe náń [*na Izraelitów*]/ y nieprzyaciaioł íego námieśza. *BudBib* *Is* 9/11, 1.Mach 7/26.

3. Wróg w walce, w bezpośrednim pojedynku (4) : (*marg*) Bitwá íroga. (-) Zápalczywy ná mężá mąż vpornie bieżał/ Zginąć niedba tylko by z nim przeciwnik leżał. *StryjKron* 255.

przeciwnik czyj (1): [*wyspa Sycylia*] Ma pod sobá Tyffeusza, Onego obra mocnego Przeciwnika (bo)skiego, Ktorego Jupiter zborzył, I pod gory íi podłóżył. Tamoż jego dobywanie Silne czyni ziemié drzenie. *BierRozm* 24.

a. O zwierzętach (2) : [*Baran*] kiedy czas íego miłowania náftawa/ tedy o żony walczy á przeciwniki rogamí tłucze *FalZioł* IV 2d; A ktory ptak nie miał czym związać więźnia íwego/ Zábił zaráz/ nie żywił przeciwniká złego. *KmitaSpit* C2v.

Synonimy: **1.**, **2.**, **3.** *adwersarz, nieprzyjaciel, odpowiednik, przecznik, prześladowca, prześladownik, sampierz, sprzeciwnik, wrog; 1.a. bezbożnik, grzesznik.*